

Stolthet och gemenskap

Unga romer berättar

VÄLKOMMEN till en utställning där unga romer delar med sig av sina perspektiv på kultur och historia, fördomar och framtidsdrömmar.

Romer har levt i Sverige sedan 1500-talet och har mött många utmaningar, både här och i övriga Europa.

Trots motstånd och diskriminering från majoritetssamhället har romer i generationer stått upp för sina rättigheter och värnat sin kultur.

Genom att sprida deras berättelser vill Forum för levande historia öka kunskapen om romsk kultur och vardag för unga som tillhör en av Sveriges nationella minoriteter.

Vill du lyssna
på utställningens
texter?
Följ QR-koden.

AILA

”Som finsk rom bär jag den traditionella finsk-romska kjolen, så jag kan inte dölja att jag är rom, till skillnad från andra som kan göra det genom att inte berätta. Därför kämpar jag dagligen med elaka kommentarer, fördomar och rasism, men jag är stolt rom och kommer alltid att vara det. Jag vill kämpa mot fördomar, för om en enda rom gör något dumt får vi alla sota för det. Om en ”svensk” man stjälar i en butik gör det inte alla svenskar till tjuvar. Men för oss som utsatt folkgrupp blir det så, och det är jobbigt.

Det har betytt mycket att bli en erkänd nationell minoritet i Sverige. Vi får bli sedda och känna att man bryr sig om oss, vår kultur och vårt språk. Men okunskapen är fortfarande stor bland lärare, poliser och människor överlag. Jag fick till exempel inte ha romani som modersmål i skolan, eftersom jag var den enda som ville det. Men enligt mina rättigheter som nationell minoritet ska det räcka med endast en elev.

Fördomar bygger på okunskap, på att man kanske har hört något men egentligen inte vet någonting. Därför jobbar jag med kunskaps-spridning på olika sätt. Jag föreläser i skolor om romer, vår historia och kultur, och om anti-ziganism. Om folk får lära sig mer försvinner minst hälften av fördomarna.

Vi romer är väldigt kärleksfulla – gemenskap och respekt är viktigt i vår kultur. Jag brukar säga att om du får en rom som vän, så har du en vän för livet.”

ANTONIO

” Min pappa är rom och min mamma är skåning. Sedan hon träffade pappa har hon varit fascinerad av den romska kulturen, lärt sig språket och velat att vi barn ska ha lika starka band till båda kulturerna.

I min släkt står jag närmast min farmor. Hon tog med mig till Serbien när jag var liten, för att träffa kusinerna och lära mig mer om kulturen. Jag minns när vi åkte bil och hon berättade sina historier. Hon försökte alltid få mig att äta eftersom hon tyckte att jag var mager. Om jag ville ha en hamburgare sa hon åt mig att äta två. Det var hennes sätt att visa att hon älskade mig.

I framtiden vill jag arbeta inom det militära. Just nu studerar jag till järnvägsingenjör och jobbar vid sidan av. Jag bor kvar hemma, delvis för att spara pengar, men också för att jag trivs med att vara nära människor som vill mig väl. Som rom har jag ofta mött fördomar och fått stå upp för vår minoritet – behövt förklara vilka vi är och vad vårt folk har gått igenom. Det borde vara skolans uppgift.

En dag ska jag nog flytta hemifrån, få mer lugn och privatliv. Samtidigt är det fint att aldrig behöva vara ensam. För mamma är det bra att min syster och jag hjälper till med småbröderna. I vår kultur stannar ofta yngsta barnet kvar när alla andra har flyttat ut. Någon måste ju ta hand om föräldrarna när de blir äldre! Det gäller förstås inte alla – det finns inte ett enda sätt att vara rom. ”

PATRICIA

” Jag är evigt tacksam för min mamma som lärde mig att dansa och att vara stolt över mitt romska arv. Hon visade mig att vi romer är ett underbart folk, fyllt av talang, kärlek till musik och en rik kultur. Varje liten detalj – från våra kläder till språk – bär på en stor historia.

Jag tycker om att ha tid med mina nära och kära, strävar efter att sprida glädje och skratt och brinner för att hjälpa och finnas där för andra. Därför valde jag att studera till fritidspedagog, för att kunna stödja ungdomar i svåra situationer, särskilt om de, liksom jag, kommer från utsatta områden. Jag vill visa att de har möjligheter i livet och att de kan välja andra vägar än det de har vuxit upp med eller hört talas om.

Jag har själv upplevt hur det är att sakna någon som visar vägen när allt känns hopplöst, men har mött människor som har öppnat mina ögon. Nu vill jag vara den personen för andra, få dem att upptäcka alla chanser som finns.

Ibland är det svårt att vara rom. Många har fördomar och utgår ifrån negativa stereotyper som att romer är tiggare och tjuvar. I framtiden vill jag vara en röst som visar att vi är så mycket mer och som påminner oss alla om att vara stolta över vår romska identitet. Vi har en underbar historia och är värda lika mycket som alla andra. ”

SARAH

”Det bästa med min bakgrund är att jag får tillgång till flera kulturer. Min pappa är tvättäkta svensk, mamma är rom från Nordmakedonien, så jag har vuxit upp mitt i en ganska rolig kulturkrock. Jag kan plocka det bästa från båda världarna och bygga min egen lilla kultur.

Mamma var alltid noga med att vi skulle ha hela och rena kläder. Min kärlek till second hand-fynd var aldrig hennes favorit. I dag förstår jag att hennes krav på prydighet är en viktig del av den romska kulturen. Andra delar är gemenskapen, att familjen står i centrum och att vi tar hand om varandra. Vid högtider är det självklart att bjuda generöst och att visa respekt för äldre – till exempel genom att låta dem få mat först. Det sitter i ryggmärgen.

Mitt största intresse är musik. På mammas sida av slakten plockar nästan alltid någon fram ett instrument eller stämmer upp i sång när vi ses. Det finaste med romer är rikedomerna på kultur, traditioner och olika sätt att leva. Det svåraste är fördomarna. Själv märkte jag inte av dem förrän jag flyttade till Malmö. Här lever fördomarna starkt – inte bara i majoritetssamhället utan även romer emellan. Det är en utmaning att behöva kämpa mot bilder som inte stämmer.

Romer har historiskt behövt vara anpassningsbara, eftersom de har fått resa mycket. Den egenskapen tycker jag lever kvar, även om vi inte reser på samma sätt längre. Att kunna hitta sin plats och forma sitt liv utifrån det – det känns som ett viktigt arv. ”

RICHARDO

”Jag är finsk rom och tog på mig traditionell klädsel när jag var 15 år. För mig är kläderna en del av min identitet – mörka byxor och skinnskor, ibland kostym med vit skjorta och slips. Det är helt valfritt, och många ungdomar väljer att inte klä sig så. För mig kändes det rätt.

När jag var 18 år besökte jag platser som Auschwitz-Birkenau och Chelmno – läger där romer fängslades och mördades under Förintelsen. Det var skrämmande och fick mig att inse att det kunde ha varit jag, om jag hade fötts i den generationen. Bara för att jag är rom. När jag kom hem berättade jag för min familj, släkt och vänner. Mycket var nytt för dem också.

Hågkomstresan öppnade mina ögon och stärkte min identitet. I min skola togs inte romernas historia upp på djupet. Ibland fick jag påminna lärare om att även vi drabbades av folkmord. Nu studerar jag till lärare i historia och religion – jag tänker ge nya generationer kunskap och fler perspektiv.

Jag kämpar både internationellt och nationellt för romers lika rättigheter till exempelvis inflytande, utbildning och språket romani chib. I Regeringskansliets romska referensgrupp kan jag påverka politiken och driva unga romers frågor. På vår nationaldag, den 8 april, och på Förintelsens minnesdag, brukar jag hålla tal för att påminna om vår historia och att vi alla kan vara med och skapa en bättre framtid.”

RAMADAN

”Jag älskar fotboll och att umgås med familj och vänner. Tyvärr hinner jag inte spela lika mycket längre, för jag jobbar väldigt mycket, både som skadedjurstekniker och bartender. Livet hinner ikapp! Som ung tränade jag varje dag och hade en riktig passion för fotbollen. Det var en lugn väg – ett sätt att varva ner och tänka fritt. Det fina med fotbollen är att det bara handlar om bollen, inte om din kultur eller hudfärg. Är du duktig spelar det ingen roll var du kommer ifrån.

Jag har även jobbat som kock och har på senare tid börjat laga mer mat hemma, ibland till hela familjen. Det är roligt och jag älskar gemenskapen och att umgås med folk från min kultur. Det är lite annorlunda – till exempel kan en faster eller farmor och farfar plötsligt knacka på utan förvarning. Då finns det alltid plats vid bordet. En annan speciell sak är respekten för äldre. Om någon vill sitta reser du dig direkt som yngre – det är en oskriven regel. Jag säger heller aldrig du, han eller hon. En äldre man kallar jag farbror. Den respekten för äldre saknas i samhället i dag.

Jag och mina fyra syskon bor kvar hemma med våra föräldrar. Vi är muslimer i min familj, med rötter i Serbien, men att vara religiös är ett fritt val hos oss. Jag har valt det, för det får mig att bli en bättre person – en god människa, helt enkelt. Ibland blir det kulturkrockar men det viktigaste är att hålla sig borta från det onda. ”

MICELLA

”Jag har just hoppat av skolan och letar jobb, men en dag vill jag utbilda mig och hjälpa andra ungdomar som har det svårt. Det svåra med att vara ung rom i dag är hur vi ofta blir bemötta i samhället. Till exempel kan jag märka i affärer att personalen kollar extra noga eller till och med följer efter en – bara på grund av fördomar om hur romer ser ut eller klär sig. Många dömer oss som tjuvar utan att ens känna oss.

Romer får tyvärr möta mycket hat och fördomar, till exempel när folk pratar nedlåtande om att romer är tiggare eller säger elaka saker. Det visar att antiziganismen fortfarande är ett stort problem i samhället, och det behöver förändras.

Det bästa med att vara rom är musiken, kulturen och gemenskapen. Vi är väldigt begåvade och kreativa människor. Alla har en talang! Min är att sjunga – det går i min släkt. Jag tycker om många olika sorters musik, men jag sjunger romska sånger när det är fest, som national-sången Gelem Gelem, ”Vi vandrar, vi vandrar”.

Musik och sång är något av det enda som romer historiskt kunde ta med sig när de flyttade runt. De hade inte mycket, men de var rika på lycka.”

SEBASTIAN

”Min mormor berättade alltid historier om hur romer levde förr. Hennes egen mormor kom från Karelen i Ryssland, där de reste runt i häst och vagn. En vinterdag frågade de människor som inte var romer om vägen. ”Åk ditåt”, sa de och pekade. Det visade sig vara en frusen sjö. Isen brast och alla drunknade utom min mormors mormor. Hennes mamma hann kasta upp henne på land.

En del säger till mig: ”Ni romer har bott här i 500 år och ändå har ni inte blivit en del av vårt samhälle.” Okej, men de första 450 åren försökte folk ta död på oss och vår kultur. Så sent som på 1950-talet bodde romer fortfarande i tältläger, för ingen ville hyra ut till dem.

Vid sidan av studierna arbetar jag som bostadsrådgivare. Jag hjälper dem som har svårt att hitta bostad, och många av dem är romer. Många hyresvärdarna vägrar hyra ut till oss på grund av gamla fördomar. Det försöker vi ändra på.

De flesta av mina kompisar är romer eller kommer från andra länder. Jag tror vi håller ihop för att vi känner oss tryggare med varandra. Jag är stolt över den jag är. Det kan de aldrig ta ifrån mig. Men det känns annorlunda när rasism drabbar min syster och mamma. När jag ser någon i min familj bli sårad och tänker på att jag kanske får barn i framtiden – då gör det riktigt ont.

I framtiden vill jag söka till finska statens diplomatprogram och göra internationell karriär. ”

SELINA

”Jag känner stor stolthet över att vara rom, men jag har märkt att antiziganismen fortfarande finns runt omkring mig. Det är inte alltid lätt för barn och unga att uttrycka sin romska identitet öppet, och det visar hur djupt fördomarna sitter i samhället. För mig är det viktigt att stå upp för vem jag är och att visa att man kan vara stolt över sin bakgrund.

Den äldre generationen pratar inte så mycket om diskriminering. På deras tid var det ”normalt” att bli illa behandlad. Därför vill jag berätta för dem att vi kan säga ifrån, att vi inte ska vara tysta och att vi ska anmäla det som är olagligt. Ingen har visat dem vägen, och så är det för många. Det har jag och mina kompisar fått lära oss i Trajosko Drom – Livets väg. Det är en förening som kämpar för romers rättigheter, särskilt för flickor och kvinnor, genom aktiviteter, föreläsningar, resor och modevisningar. Jag är med i Tjejrådet och där finns vi för varandra, pratar och lyssnar.

Jag ser fram emot att ta studenten och bära den romska flaggan – springa ut med stolthet. Visa att jag inte skäms för den jag är. Känslan är att om vi inte visar det tydligt, kan folk tro att man skäms. Ingen ska behöva skämmas för sin flagga – alla ska kunna vara stolta, var de än kommer ifrån.”

TED

”Jag har alltid vetat att jag är rom. Ändå talades det nästan aldrig om det hemma. Jag förstår nu att min pappa ville skydda oss från fördomar, men tystnaden skapade en spricka i mig. Det kändes som att jag bar på något som inte fick synas, och det ledde mig vilse i tonåren. Jag gjorde fel val och hamnade snett i livet, men brydde mig aldrig om vad folk tyckte om det. Det mest sårbara var fortfarande min romska identitet.

I dag är jag själv pappa, stolt och öppen med mitt ursprung, utan rädsla. Men jag har en ny oro: att vårt folk ska glömmas bort, att mina barn inte ska få känna den tillhörighet och värme jag fått uppleva med släkt och vänner. Därför vill jag göra min röst hörd – sprida våra berättelser, vår kultur och vår värdighet.

Min dröm är enkel och stor på samma gång: att mina barn ska må så bra som möjligt, att också jag ska få må bra – och kanske dela vardagen med någon som vill gå vid min sida. Yrkesdrömmen är att bli behandlingsterapeut. Jag vet att min erfarenhet kan bli ett stöd för andra som söker vägar vidare; att min resa kan bli ett verktyg för deras läkning.

Jag är rom. Jag är pappa. Jag är en människa som reste mig, som tränar både kropp och vilja. Jag väljer stolthet framför skam och handling framför tystnad. Min berättelse är en del av vårt folks gemensamma minne – och en påminnelse om att identitet inte är en börda, utan en kraft som förvandlar.”

